

HINSIDES MARKLEDDET

CLAUS ESKILDSSENS *DANSK GRÆNSELÆRE* OG DE STORE FORTÆLLINGER

■ TROELS PETER ROLAND

BAGGRUND OG PROBLEM

1800-tallets nationale tænkning om sammenfald mellem folk og stat måtte nødvendigvis definere "folket". Pga. naturvidenskabelige landvindinger brugtes fra 1920'erne til 1940'erne i stigende grad biologistiske argumenter i denne bestræbelse. I de samme år ulmede den slesvigske grænsestrid. Tyskland anerkendte ikke 1920-grænsen, og grænserevisionistiske udfald kulminerede her efter den nazistiske magtovertagelse med "Påskeblæsten" i 1933. Hvor grænsen fra dansk side var flyttet i tråd med "Åbenrå-fløjen" omkring H.P. Hanssen, der ønskede grænsedragning efter sindelaget, havde den nationalkonservative "Ejder-" eller "Danevirkefløj" også vejret morgenluft for videre grænserevisionisme sydpå. På denne fløj stod dele af Grænseforeningen, bl.a. historikeren Vilhelm la Cour og hans blad *Grænsevagten*, der blev foreningens talerør, filologen Gudmund Schütte og i Sydslesvig bl.a. *Flensborg Avis'* redaktør Ernst Christiansen og gårdejeren Peter Lassen i Angel, en hovedkraft bag de grænserevisionistiske *Südschleswigsche Flugschriften*, som var allieret med den mere entydigt offensive danske forening Ligaen Danmark-Danebrog-Danevirke (DDD). I disse kredse kom Claus Eskildsen, der var seminarielærer i Tønder 1909-46 og skribent og foredragsholder om lokalhistorie og etnografi, psykologi og pædagogik samt medstifter af *Sønderjysk Månedsskrift*. Han var efter eget udsagn altid dansksindet, men i en tid "knyttet til tysk kultur".¹ Han skrev egentlig *Dansk Grænse lære* (1936) i en defensiv anledning, nemlig "Påskeblæsten". Han og la Cour fandt sammen, og Grænseforeningen støttede bogen, der blev indledning til en strid om Slesvig i bøger og pjecer om objektive folketræk.

Når man ser ældre tysk historieskrivning, *Grænse læren*, Eskildsens øvrige skrifter og de tyske svar under ét, ses bag ved etnografikaene en strid om større narrativer eller historiefortællinger: samlede Slesvig-historieskildringer ud fra forskellige syn på nationens natur og forhold til historien. De bliver også til ideologi og strategi, da synet på fortiden afgør synet på Slesvigs fremtid. Narrativerne opbygges derudover med forskellige midler: Ræsonnementer, kildetolkninger og faktaudvælgelse, men uden for teksterne også ved påvirkning af debattørerne.

1 Eskildsen: '44 års', 125f.

Ud fra en nærlæsning af bøger, pjecer og aktørernes breve mellem 1933 og 1947 med særligt henblik på dels nationalistiske narrativer arvet fra 1800-tallet, dels samtidens biologistiske paradigmer, vil jeg komme nærmere ind på, hvordan man i en tid, der vægtede målbare identitetstræk og ofte lagde de samme fakta og den samme velbeskrevne historie til grund, kunne komme til stik modsatte konklusioner om Slesvigs tilhørsforhold. Det sker ud fra spørgsmålet: Hvilke narrativer brydes omkring *Dansk Grænselære*, og hvilke midler opbygges de med? Et delspørgsmål heri viser sig at være, hvad Claus Eskildsens ideologi *egentlig* gik ud på, hvilket derfor også behandles.

FORSKNINGEN

Eskildsen blev kun kritiseret lidt i samtidens Danmark, da den ydre trussel fra Tyskland sikrede ham bred støtte;² men denne er på sin vis i historieskrivningen fortsat, hvor man har villet indkredse hans strategi og ideologi – især om han ønsker grænsedragning ved *afstemning* (sindelagsprincip) eller ved folkets *afstamning* (blodsprincip). Troels Fink (1955) ser bogen som et tankeeksperiment, der tester nazisternes *Blut-und-Boden*-lære med henblik på at afvise den.³ Også Richard Andersen (1969) henlægger *Blut-und-Boden*-tanken til nazismen og ser Eskildsen som sindelagsmand, der antager præmissen for at vende nazismens våben mod den selv.⁴ Ifølge Lorenz Rerup (1969) vil bogen ”drilagtig[t]” anvise en grænse efter nazistisk *Blut-und-Boden*, men skal ikke tages alvorligt;⁵ Knud Madsen (1988) kalder den et vigtigt ”indlæg mod den nazistiske Blut- und Bodenteori”.⁶ Alle ser Eskildsen som ironiker, der vil vise, hvor en sådan grænse ville gå, men med det formål at modgå den. J.P. Noack (1989) mener, at Eskildsen nok er sindelagsmand, men hvis grænsen går for meget imod objektive folketræk og dermed ”jorden, blodet og den folkelige underbevidsthed”, er den ham ”instinktivt unaturlig”.⁷ Noack slutter derfor, at han mener det alvorligt, og gør ifølge Axel Johnsen (2005) ”op med traditionen med at se *Dansk Grænselære* som et tankeeksperiment”.⁸ Noack mener dog forsigtigt, at han ”kombinerer” de to principper.⁹ Inge Adriansen (1990) fremhæver, at Eskildsen ikke var nazist trods ”sin bevidste anvendelse af de nazistiske raceteorier” og ”forestillinger om jord-og-blod”.¹⁰ Hun viser, at ”folkelegeme”-tanken var gængs på højrefløjen, men hælder dog til at se Eskildsen som sindelagsmand, der antager tænkningen på skrømt af

2 Noack: *Mindretal*, 508; Johnsen: *Dannevirkemænd*, 407-414.

3 Fink: *Sønderjylland*, 117.

4 Andersen: *Danmark*, 273ff.

5 Rerup: *Grænsen*, 41.

6 Madsen: *Seminarielærer*, 73.

7 Noack: *Mindretal*, 506.

8 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 480.

9 Noack: *Mindretal*, 508.

10 Adriansen: *Fædrelandet*, 104.

hensyn til argumentet. At se bogen som en dansk "Blut und Boden"-lære anser hun for misforstået.¹¹ Axel Johnsen afdækker tidens danske grænserevisionisme og kritiserer Adriansen for ikke at se bogen som en del af denne og for at fastholde ironikerlæsningen.¹² Han viser, at Eskildsen bruger *Blut-und-Boden* i alvor og kun godtager sindelagsprincippet konstaterende, ikke normativt.¹³ Også la Cours redaktørvirksomhed uddybes.¹⁴ Ifølge Johnsen (2002 og 2005) "bluffer" Eskildsen i sit kapitel "Sønderjyllands Blod" om nazismens racelære,¹⁵ idet han både hævder et blods- og et raceskel ved Danevirke.¹⁶ Johnsen anser ham heller ikke for nazist og slutter derfor, at kapitlet pga. faglig uvederhæftighed må være ren satire imod nazismen. Han indrømmer med andre ord stadig Eskildsen en smule af ironiker-tolkningen og anser hans syn på racelære for "uklart":¹⁷ Skellet mellem bluff og alvor er "bevidst udvisket",¹⁸ og "grænserne for, hvad der er sandhed, polemik, myte og satire er [...] med fuldt overlæg gjort meget udflydende".¹⁹ Dette vil jeg dog gøre klarere. Det overrasker Johnsen, at Eskildsen efter at have bedt tyske slesvigere vælge mellem blods- og sindelagsprincippet senere synes at afvise begge.²⁰ Dette vil jeg forklare ud fra flere kilder. Johnsen behandler mest den danske reaktion på bogen,²¹ hvad jeg vil supplere med at se på de tyske svar. Kim Furdal (2016) gennemgår Eskildsens vej fra lokalhistorie- og hjemstavnsinteressen og til instrumentaliseringen af denne og undertrykkelsen af etnografisk mangfoldighed²² – og hermed kompromittering af hans faglighed²³ – i den nationale kamp. Furdal kritiserer, at Johnsen fastholder ironikertolkningen af "Sønderjyllands Blod"-kapitlet. Jeg kommer nedenfor ind på Eskildsens hensigter med det, hvad der vil af-føde kommentarer til begge.

Samlet set har forskningen i *Dansk Grænselære* samlet sig om etnografiske fakta som kampmiddel snarere end om bagvedliggende narrativer. Spørgsmålet om Eskildsens mening handler også om et strategisk valg af narrativ, hvad jeg uddyber nedenfor.

11 Ibid., 104ff.

12 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 478.

13 Ibid., 388ff.

14 Ibid., 391f.

15 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 394. Jf. Eskildsen: *Grænselære*, 30-50.

16 Johnsen: 'Blod', 221.

17 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 389.

18 Ibid., 394.

19 Johnsen: 'Blod', 226.

20 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 395f.

21 Ibid., 407-420.

22 Furdal: *Kampen*, 534f., 538ff., 548, 567f., 570.

23 Ibid., 542, 548.

BEGREBER

Tidens nationalisme tog nationens ælde for givet, men bar præg af to ulige syn på dens natur og forhold til historien. Ifølge Anthony Smith (2001) kan den ses *organicistisk*: Som objektive træk, fælles sprog, kultur skik osv., en (evt. biologisk) enhed uafhængig af statsforhold. Siden J.G. Fichte²⁴ og H. Treitschke²⁵ forbindes denne tænkning fra folk til stat ofte med tysk nationalisme. I striden om Alsace-Lorraine kom Ernest Renan med det klassiske voluntaristiske modsvar, *Qu'est-ce qu'une nation?*, der afviser objektive træk. Her er nationen et historisk villet fællesskab²⁶ om erindring og store individer og i Max Webers videreudvikling politisk handling og institutioner.²⁷ Denne tænkning fra stat til folk kaldes ofte "fransk" eller "vestlig".

Forholdet mellem nation og historie kan med Rousseau ses *primordialistisk* med nationer, der som del af naturen findes "før alle ting og er oprindelsen til alt", også historien.²⁸ Primordialisme og organicisme mødes gerne²⁹ i en *organicistisk-primordialistisk* narrativ med vægt på uforanderlighed og kontinuitet i nationens "legeme." Heroverfor har det *perennialistiske* paradigme "the idea of social evolution, with its emphasis upon gradualism, stages of progress and social and cultural cumulation", hvor nationen er under udvikling i gensidig påvirkning med historien. Dette parres typisk med voluntarisme, da politisk handlen, institutioner, individer og deres arv er tandhjul i udviklingen fremad:³⁰ en *voluntaristisk-perennialistisk* narrativ.

Tidens *Blut-und-Boden*-tænkning kredser både tyskere og danskere om uden enighed. Skønt nazismens racelære afviser folkelig egenart (*Volkstum*)³¹ og vil udbrede den "bedre" nordiske race,³² gør den også *Blut-und-Boden* til program af hensyn til *heim ins Reich*-tanken, der vil samle tyskere inden for statens grænser, skønt dette egentlig er en reaktionær tænkning om et dybt biologisk bånd mellem folkelegeme og hjemstavn.³³ Dette usammenhængende grundlag kan dog "samentænkes" i imperialismen. For den danske Danevirkefløj glider *Blut-und-Boden* ind i en ældre, evt. biologisk, men ikke raceteoretisk, kredsen om blod og hjemstavn som i *Grænsevagten* og *Südschleswigsche Flugschriften*.³⁴ Dette går igen hos Eskildsen.

24 Leerssen: *National*, 112ff.

25 Smith: *Nationalism*, 36.

26 Renan: *Vad är*, 9; Smith: *Nationalism*, 36f. og Leerssen: *National*, 229f.

27 Smith: *Nationalism*, 37f.

28 Ibid., 43, 51.

29 Jf. *ibid.*, 51.

30 Ibid., 49f.

31 Günther: *Rassenkunde*, 13, 18.

32 Ibid., 143, 350.

33 Jf. *ibid.*, 29f.

34 Johnsen: *Dannevirkeænd*, appendiks, 29, 32f, 35.

DEN ÆLDRE TYSK-SLESVIGSKE POPULÆRHISTORIES NARRATIV

I den slesvigske historiker Karl Alnors *Schleswig-Holsteins Erbe* (1925) spejler historien de fyrstelige og feudale strukturers statslige følger, fx med vægt på juraen i Ribebrevet (1460) og indlemmelsen af Gottorp (1721). Politisk udvikling drives af stændernes vilje.³⁵ Alnor støtter Jakob Grimms 1800-tals-tese om jyske dialekter med foranstillet artikel som en "saksisk-dansk" blanding; men tanken om et blandingsfolk af daner og "indfødte" og om en senere holstensk indvandring og "sejr" over vendere og daner er uproblematisk.³⁶ Tysk udbredelse er positiv, da dens kultur er højere, og tysk skik og sprog giver "national udvikling"³⁷ af det danske len gennem fortyskning (*Eindeutschung*) af befolkningen: 1800-tallets sprogskifte er folkets vilje.³⁸ Narrativen vægter statsret og politisk fællesskab, hvor finkultur er vigtigere end etniske "brud".

I Nordslesvigs tyske skoler brugtes Reiniger og Nickol, *Neues geschichtliches Lesebuch* (1921), som vægter Slesvig som germansk og lader eleverne identificere sig med vikingerne, endda vha. danske stednavne.³⁹ Kristendom og tysk kultur indlemmer vender og daner i et historisk "fremskridt":⁴⁰ Ældre historielag indgår brudløst i nutidens identitet.

I gymnasiet brugtes Hans Meyersahms *Der Kampf um die Nordmark* (1928), hvor det problemløst konstateres, at Hedeby og andre "-by'er" har dansk oprindelse.⁴¹ Danske territorialkrav må strande på tysk kulturs overlegenhed alene. Også her er den sejrende kultur tysk finkultur, ikke *Volkstum*. Skønt sprogskiftet nævnes,⁴² er vægten voluntaristisk med politik og jura som "historisk ret,"⁴³ hvortil kommer fremskridtets "ret".

En senere fremstilling af Alnor, "folkebogen" *Schleswig-Holsteins Erbe und Sendung* (1935), er nu nazistisk præget med race som "agent",⁴⁴ en umage kombination, men racelærens organicisme udelukker for ham ikke et voluntaristisk syn på folket. Han må formelt tilslutte sig Blut-und-Boden⁴⁵ og folkelegeme, men holder på dets ret til udbredelse: Kulturelt fremskridt er lig indvandring af tysk blod;⁴⁶ altså *Blut* uden *Boden*.

Tysk-slesvigske populærhistorie har altså mange fællestræk: en fremadskridende udvikling med fælles erfaring af lov og statsret, individers valg og politiske

35 Alnor: *Das Land*, 24-34, 49.

36 Ibid., 13ff., 26f.

37 Ibid., 22, 26ff., 38.

38 Ibid., 28ff., 34, 54.

39 Reiniger og Nickol: *Anhang*, 12f.

40 Ibid., 19f.

41 Meyersahm: *Kampf*, 8.

42 Ibid., 24f.

43 Ibid., 18, 20, 22, 27, 54ff.

44 Alnor: *Erbe und Sendung*, 6, 18f.

45 Ibid., 12.

46 Ibid., 21f, 24.

vilje. Objektive folketræk er uvigtige ift. tysk finkultur, der er et villet, civiliserende tilvalg. Denne voluntaristisk-perennialistiske nationalnarrativ passer godt til det polyetniske Slesvig, men nyder, skønt "fransk", også generel fremgang i gründertidens Tyskland.

ESKILDSSENS IDEOLOGI

Før og efter Grænselæren udgav Eskildsen skrifter, hvor hans tænkning stod klarere, især i manuskripterne hertil. I *Psykologi til Brug for Seminarier* (1933) almenføres Freuds *fortrængning*, da den ifølge Eskildsen opstår, når et ubevidst "sjæleligt Indhold [...] står i stærk Modstrid med det bevidste Jeg. Dette er dannet af vore Omgivelser, Familien og det sociale Milieu".⁴⁷ Inden for Adlers *individualpsykologi* udredes, hvordan individet "ved en forkert Opdragelse kan gøres udygtigt til Livet og derved miste Selvtilliden og synke ned i *Mindreværdsfølelse*".⁴⁸ I udkastene fortsættes: "Fra Barndomstid og Hjemstavn stammer det største Antal af de Forestillinger, der danner vort samlede Forestillingskompleks. De fleste er underbevidste, mange er helt ubevidste. Paa den Maade kan det forklares, at Hjemstavnen i overmaade stærk Grad præger Mennesket for hele Livet (Eks.: den sindige Vestjyde, den livlige Fynbo)".⁴⁹ Faglig kritik frasorterer dog denne udlægning af det ubevidste.⁵⁰ Det gælder også et ældre udkasts ord om *arvelighed*, der "først og sidst gælder det sjælelige, Dispositioner for godt og ondt, Talenter o.s.v. [eugenikeren Francis] Galton har opstillet følgende Lov: Fra Fader og Moder stammer Halvdelen af Barnets Ejendommeligheder, (altsaa 1/4 fra hver), fra Bedsteforældrene stammer 1/4 (altsaa 1/16 fra hver), fra Oldeforældrene stammer 1/8 (altsaa 1/64 fra hver [...])".⁵¹ Implikationen er, at karaktertræk arves som helheder og springer slægtled over, en meget rigid arvelære.

Eskildsen selv fastholder sin tænkning om arvelighed og påvirkelighed fra det fysiske miljø i *Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser* (1942), og særligt i et udkast hertil: Sydslesvig er tabt pga. "Mindreværdsfølelse": Et folk kan som et individ tabe pga. mindreværd efter "forfejlet Opdragelse, selv om der ingen faktisk Grund er",⁵² hvorfor sprogskiftet skete. Udkastet fortsætter: "det er ikke Racen, men det er Sproget, som rejser Skranker for Forbindelsen mellem Mand og Kvinde. Findes der for eksempel inden for det tyske Folks Sprogomraade [forskellige racer], saa er det uundgaeligt, at disse Racebestanddele blandes, og der opstaar en vis, for dette Folk ejendommelig Racekomponent. Selvom altsaa baade det danske Folk og den nordvestlige Del af det tyske Folk er af nordisk Race, saa vil der ved en 1000 aarig Sproggrænse mellem disse Omraader kunne maales

47 Eskildsen og Christensen: *Psykologi*, 152.

48 Ibid., 154.

49 Manus til *Psykologi til Brug for Seminarier*; Claus Eskildsens Arkiv (EA) 156/-13.

50 Margenkommentar *ibid.*; EA 156/-13.

51 Ældre manus til *Psykologi til Brug for Seminarier*; jf. margenkommentar heri; EA 156/-13.

52 Manus til *Den sønderjydske Befolknings Slægtsforbindelser*; EA 156/-14.

Raceskel.”⁵³ *Racer* er for Eskildsen helt underordnede slægtsbåndene efter 1000 års sprogfællesskab, ”en levende Organisme, som altid fornyes ud af sig selv ved Slægternes Blodsblending”,⁵⁴ et biologisk folkelegeme på et andet plan, som primært er psykisk. Sprogområdernes raceblanding og ulige racetræk ved sproggrænser *vidner* om disses virkning, men er selv helt uvæsentlige. Redaktøren, la Cour, fjernede dog linjerne;⁵⁵ men han bibeholdt: ”den nationale Bevidsthed vil [...] blive klarere og mere rodfast, naar den bygger paa Erkendelsen af Harmoni mellem Æt og Nationalfølelse, Natur og Kultur. I modsat Tilfælde vil der altid i Underbevidstheden ligge et ”Kompleks”, der [...] ofte vil blive ”overkompenseret”, [hvilket er] Forklaringen paa den ensidige Fanatisme, man ofte kan iagttage hos de Mennesker [manus: ”vore hjemmetyske Landsmænd”], der instinktivt føler, at de ikke ejer Harmonien mellem Natur og Sindelag”⁵⁶ [manus: ”jeg skulde ikke være ked af det, hvis deres Kompleks derved blev draget frem af Underbevidsthedens Mørke”⁵⁷].

Eskildsen vil nu afgøre, hvor Slesvig ”blodsmæssigt” hører til, og undersøger anerækker fra udvalgte sogne siden ca. 1800 – og konkluderer, at 99 pct. af land- og 90 pct. af bybefolkningen er af dansk afstamning⁵⁸ – samt undersøge grænserne for giftermål.⁵⁹ Han når frem til, at *sprog* danner grænse til Nordfrisland og efter sprogskiftet også til Sydslesvig;⁶⁰ men også, at øst- og vestslesvigere sjældent gifter sig: ”disse to saa forskellige Mennesketyper, begge karakterprægede af deres Hjemstavn. [Ekstro- og introverte], som Schweizeren Jung har søgt at gruppere Menneskene i, [...] kan illustreres [af dem mht.] Væremaade og Udtryksmaade, Mimik og Pantomimik”.⁶¹

Han fremhæver siden, at skønt Oversø sogn ved Flensborg efter sprogskiftet ca. 1850 har færre ægteskaber nordpå, så handler det pr. refleks stadig som ”dansk” og har ej heller ”blodsfremmede” ægteskaber sydpå. Den arvelige folkepsyke holder altså ud *trods* sproget.⁶² Men afsnøringen fra det danske folkelegeme fører til ”*folkelig Hjemløshed* mellem to Folk; men Udviklingen peger mod en langsom Assimilering med det tyske”.⁶³ Hermed menes dog *ikke* en langsom – perennial – optagelse i det tyske folkelegeme; i Grænselærens tyske udgave (1939), og især i et udkast hertil, opregner han tidernes store tyskere i videnskab og kunst og konstaterer, at kun få hører til øst for den gamle grænse til venderne.

53 Ibid.

54 Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 7.

55 Brev, la Cour > Eskildsen 31/8 41; EA 156/-2.

56 Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 9.

57 Manus til *Den sønderjyske Befolknings Slægtsforbindelser*; EA 156/-14.

58 Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 102.

59 Ibid., 21.

60 Ibid., 27, 32, 55f., 105.

61 Ibid., 19. Jf. 37, 54, 104.

62 Ibid., 103. Jf., 51, 59.

63 Ibid., 62. Jf., 56.

Eskildsen, der ignorerer befolkningstætheden, slutter, at når "Jord, Blod og folkelig Underbevidsthed" ikke stemmer med tysk "højere Aandskultur", er "Aandslivet [...] goldt".⁶⁴ 6-800 år efter den tyske *Ostsiedlung* lider halvdelen af landet endnu under denne skæbne, der også i Sydslesvig giver ulykkelige mennesker med komplekser; "assimilering" er "udslukning". Skønt Eskildsen er imod blodsblending ved folkegrænser – "Et Folks Natur og Præg bestemmes i høj Grad af "Blod og Jord", Æt og Hjemstavn, og det er derfor naturstridigt at knytte Hjerterbaand til et væsensfremmed Folk paa sit eget Folks Jord"⁶⁵ – godtager han, at mindre, fremmede diasporaer kan "opsuges".⁶⁶ Hans samlede værk levner ikke tvivl om, at hans tænkning er en fuldt alvorlig *Blut-und-Boden*-ideologi, der aldrig fremføres ironisk, en biologisk organicisme, der gør sydslesvigere danske uanset sprog og sindelag.

Konsekvensen skal være at føre de tabte "Folkefæller" til erkendelse af, "hvor de med Ret og Sandhed hører hjemme".⁶⁷ Efter krigen ønsker han (i *Skal grænsen flyttes?* (1945)) en grænseflytning, men kun efter "en *Befolkningstilkendegivelse* saa bred og saa ægte [...] at vi kan bygge noget varigt paa den". Det skal dog ske uden afstemning: En appel fra "Gode, solide" sydslesvigiske repræsentanter, en slags korporativ politik, er mere "ægte".⁶⁸

DANSK GRÆNSELÆRES NARRATIV

På den baggrund er det klart, at Grænselærens præsentation af sindelagsprincippet for grænsedragning er mere deskriptiv end normativ; det "vil betragtes" som retfærdigt.⁶⁹ Når Eskildsen overfor sætter "Blodets Princip", sættes "*Idéerne om "Blod" og Race*" samlet som nazisternes ideologi – men siges kun at have deres *teoretiske* tilslutning;⁷⁰ og i kapitlet "Sønderjyllands Blod" er "Blod" i anførselstegn, når det nævnes sammen med racelære.⁷¹ Han antyder altså misbrug af begrebet. Ud fra min betragtning af hele forfatterskabet går afvisningen af blodsprincippet, der vakte Johnsens undren, m.a.o. på den nazistiske udgave, ikke hans egen – der er tre forskellige principper på spil.

Han sammenbinder nu sin tænkning – "Slægt efter Slægt vokser op af Hjemstavns Jord, faar deres Folkekraft og Folkepræg af den" – med det "Bomærke", som de med "uudslettelige Tegn" sætter på den, nemlig stednavne.⁷² Men her præsenteres kun halvdelen af symbiosen. At også hjemstavnen dybt præger under-

64 "Tekst til Kortet". EA 156/-13 (selve kortet er i EA 156/-16). Jf. Eskildsen: *Grenzfrage*, 136f.

65 Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 104. Jf. Eskildsen: *Dansk Grænselære*, 114.

66 Ibid., 82. Jf. Eskildsen: *Grænselære*, 49.

67 Eskildsen: *Grænselære*, 183.

68 Eskildsen: 'Skal Grænsen', 15f., 27.

69 Eskildsen, 1937, 11.

70 Ibid., 12.

71 Ibid., 12, 12, 13, 30 (og Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 9). Dette gælder ikke i citater.

72 Ibid. og *Grænselære*, 16f.

bevidstheden, er udeladt ad hensyn til et publikum, der ville afvise biologismen. Navnene fungerer dog også alene, når menneskene blot kan ses som navngivernes efterkommere. Eskildsen afviser spekulation om germanske stammbevandringer over for "den klippefaste Grund: Stednavnenes klare Vidnesbyrd":⁷³ Kort over navnetyper viser den gamle sprogrænse nær Danevirke,⁷⁴ men det forsøges ikke at vise en diakron bebyggelsehistorie. Navnene er "tidløst danske"; og da den eneste ret ifølge bogens narrativ er oprindelighed, viser stednavnegrænsen, at "Sønderjylland er ældgammel dansk Folkegrund, og Jordens klare Tale (Stednavnene) udelukker ganske og aldeles at tysk Folkevæsen her har den samme gamle Hjemstavnsret!"⁷⁵

Han angriber vel at mærke nazismen for kun at regne "Blodet" (i anførselstegn) for folkedannende,⁷⁶ fordi dette fjerner blodet fra symbiosen med jorden og i stedet parrer det med racelære, der trækker urimelige grænser mellem mennesker.⁷⁷ Fødestavnens prægning af psyken (som den ses i manus til *Psykologi...*) muliggør nemlig, at "Efterkommerne af en indvandret Mand faar Lov knyttes til det Folk, som de i Følge Fødested og hele Kultur betragter som deres", selv hvis denne har et "tysk, fransk [fx la Cour], jødisk Navn"⁷⁸ – altså ved forenede kræfter af ægtefællens blod og hjemstavns jord, men psykens binding til jorden er udeladt i bogen, så afsnittet har kunnet støtte læsningen af Eskildsen som sindelagsmand. Når hans tænkning er forholdsvis fleksibel og åben for en vis indvandret diaspora, der kan "opsuges" i folkelegemet, er det bl.a. pga. den stærke jord-blod-enhed.

Johnsen gør op med ironikerlæsningen af Eskildsen og indskrænker denne til "blods"-kapitlet, da han anser hans konstruktion af et raceskel ved Danevirke for at være ironisk.⁷⁹ Furdal derimod mener, at "intet [...] taler for, at han ikke mente det alvorligt, når han trak raceelementet ind",⁸⁰ og mener endda, at Johnsen vil redde Eskildsens eftermæle.⁸¹ Også jeg er uenig med Johnsen i, at kapitlet er ironisk (ud over sarkastiske billedtekster) og har i lyset af Eskildsens øvrige værker konkluderet – parallelt med Furdal – at det er alvorligt ment. Men ud fra samme værker er jeg uenig med Furdal i, at Eskildsen har hang til racelære. Det synes nemlig at forbigå begges opmærksomhed, at Eskildsen faktisk ikke inddrager racelære, men kun "raceparameter" i argumentationen. Hans billedtekster til "nordiske" og "ikkenordiske" typer⁸² nord og syd for Danevirke slører, at "nordisk

73 Ibid., 100. Jf., 19.

74 Ibid., 20ff., 25f.

75 Ibid., 28.

76 Ibid., 30.

77 Ibid., 49.

78 Ibid., 49.

79 Johnsen: 'Blod', 221.

80 Furdal: 'Kampen', 547.

81 Ibid., 546.

82 Eskildsen: *Grænselære*, 31-34.

race" (blandt flere andre racer) lige så vel findes syd for, hvad han nævner andre steder,⁸³ altså en polemisk skærpelse af pointen. Men gennemgangen af tyske "raceundersøgelser" af hårfarve, kranieindeks osv.⁸⁴ tjener kun som empiri til hans eget projekt. Han er *Blut-und-Boden*-mand om en hals, men indifferent over for racer, som han modsat nazismen⁸⁵ ikke tillægger psykisk betydning.⁸⁶ Men han bruger undersøgelserne til at vise en påstået fysisk forskel nord og syd for Danevirke og dermed påstå et sprogbetinget blodsskel mellem folkene, som han til gengæld tillægger stor psykisk vægt.⁸⁷

Så behandles personnavneskik som tegn på dansk sprog og derfor "Rod og Blod" nord for Danevirke.⁸⁸ Det nævnes dog ikke, at -sen-navneskikken gør en persons mødrener aner "usynlige", idet den biologiske nedstamning er udeladt af bogen. Ingen af Eskildsens modstandere bestrider dog, at landbefolkningen er meget bofast, og at man med denne kontinuitet fra oldtid til nutid kan slutte fra stednavne til blod.⁸⁹ Konklusionen er derfor foruroligende for dem: Slesvigere er ikke af tysk blod og kan derfor ikke holde på et blodsprincip, ifølge hvilket de er danske.⁹⁰

Eskildsen samler så flest mulige indicier for sine biologiske folk, begyndende med byggeskik. Trods skiftende "arkitektonisk højkultur" bygger bonden uændret og tidløst og ifølge sit folk enten en "dansk" gård med længer og bærende vægge (sarkastisk vides, hvordan Nordslesvigs tyske Kreditinstitut Vogelgesang bygger danske gårde i tråd med hjemmetysk folkenatur⁹¹) eller et "saksisk" *Hallenhaus* under ét tag og med indre bærebjælker.⁹² Når Eskildsen dog anerkender "kulturelle fremskridt" i byggeskik,⁹³ gælder det vel at mærke finkultur, ikke folkekultur, eller rettere -natur. Og det er en forudsætning, at den er i kontakt med den konstante folkenatur. Han angriber ikke kun tysk arkitektur i Slesvig, men også "Funkishuse [...] Ligesom god Musik, Malerkunst og Digtekunst maa være præget af Folkesindet, [...] skal sund Arkitektur være jordbunden".⁹⁴ Da tanker om arvelighed og psykisk landskabspræg udelades, fremstilles de forskellige folkesind med så håndgribelige indicier som muligt, bl.a. de forkætrede "danske" og "tyske" markled, redskaber, fodtøj (træsko vs. træøfler (*Holz pantof-*

83 Ibid., 30f.

84 Ibid., 35f.

85 Günther: *Rassenkunde*, 128-160.

86 Eskildsen: *Grænselære*, 31f.

87 Ordet "Race" i den fremhævede tekst, Eskildsen: *Grænselære*, 36 må i sammenhængen forstås som "raceparametre".

88 Eskildsen: *Grænselære*, 38f., 43.

89 Ibid., 46ff.

90 Ibid., 49.

91 Ibid., 63, 65.

92 Ibid., 51-54, 57, 59f.

93 Jf. *ibid.*, 64.

94 Ibid., 65.

feln)), madkultur, årsskikke og overgangsriter.⁹⁵ Overalt nedtones historisk forandring: folkenaturerne (og danevirkegrænsen) er konstante trods sprog- og sindelagsskifte: "Ingen kan forklare det, thi de har deres Rødder dybt nede i det underbevidste".⁹⁶ Etnografikaene generaliseres bredt; og ældre tyske skildringer af Slesvigs regionale særheder nationaliseres som dansk "Folkelynn".⁹⁷

Hele skildringen går fra det mest konstante til det mest foranderlige og når først nu til "Historie og Kulturudvikling", hvor det voluntarisme-lignende hedder:

Det er Minderne om fælles historiske Oplevelser, der knytter [...] Svejtsere sammen til et Folkesamfund. Det er Historiens, Kulturens og Sprogets Baand, der knytter tyske Jøder til det tyske Folk [og gør, at] Mennesker i Slesien og Østpreussen [...] stemte for Tyskland [i 1920], endskønt de ifølge deres Jord og Blod, Folkeejendommelighed og Sprog ikke hørte til det tyske Folk.⁹⁸

Passagen skal appellere bredt, men konstaterer kun, at disse bånd kan blive stærkere end blodets. Så følger det normative: ligesom kunst kun legitimeres af det primordiale folkesind, gælder, at "Kun hvor Fyrstens (Statens) Ret falder sammen med Blodets (Folkets) Ret, kan der tales om en virkelig *historisk Ret!*"⁹⁹ et nybrud ift. voluntarismens statretstænkning. I *Studiekredsarbejde paa Grundlag af "Dansk Grænselære"* (1939) er Eskildsens mening om fælles skæbne kontra fælles natur klarere: "Nævn Eksempler paa, hvor hurtigt fælles Oplevelser knytter Mennesker sammen (et Hold Højskoleelever, en Gruppe Soldater i Krigen, en Kupé paa en Jernbanerejse o.s.v.)"¹⁰⁰ – så meget for svejtsisk nationalfølelse. Når han undsiger nazismen for at "udelukke Jøderne fra *Fællesskabet med det Folk, de elsker som deres*",¹⁰¹ regner han dem netop ikke til det tyske folk, men udelukker måske ikke fremtidig "diaspora-opsugning".

Historien rummer nu "i nyt Lys" – det tidløse folkelegemes – helte "med Forstaaelse for Befolkningens danske Natur" og skurke, der "har forsyndet sig mod Befolkningens Livsret",¹⁰² fx Valdemar Sejrs "blodsmæssigt set meningsløs[e]" tyske bosættelser, Abel-hertugslægtens svigt af "Pligter, som følger med Styret over dansk Folkegrund og dansk Blod"¹⁰³ og ved Reformationen en "national Mishandling", hvor tysk sprogs finkulturbånd bliver "stærkere end Blodets";¹⁰⁴ "de

95 Ibid., 81-89.

96 Ibid., 89.

97 Ibid., 95ff.

98 Ibid., 99

99 Ibid. s. 99.

100 Eskildsen: *Boden*, 4.

101 Eskildsen: *Grænselære*, 99. Min kursivering.

102 Ibid., 99f.

103 Ibid., 104.

104 Ibid., 107f.

forspildte Lejligheders” 1800-tal får ikke genindført dansk finkultursprog, vel at mærke pga. nationalparadigmet, da helstatens Holsten holder kongen fast i statsretslig tænkning.¹⁰⁵ Prøjsisk politik skyldes, at en ”Erobrerstat med sin [tysk-vendiske] blodsblandede Befolkning ikke havde Spor af Forstaaelse for en ublandet Befolknings Livsret”.¹⁰⁶ Historiens egentlige agenter er folkelegemerne: Slesvigerne opblandedes ikke som venderne, men antog tysk kultur, så ”*Mindreværdsfølelsen!* [endnu er] den danske Fronts ømme Punkt”, skønt enheden af natur og ”overlegen nordisk Kultur” bør stå stærkt over for splittelsen mellem natur og ”artsfremmed og underlegen Kultur”.¹⁰⁷

Pga. sprogskiftet må Eskildsen nedtone *sprog* til egentlig ikke at angå folkenaturen.¹⁰⁸ Han følger tidens forskning i at se sønderjysk som en særlig gren af nordisk¹⁰⁹ og modgår Grimms ”saksisk-danske” tese. Men hvor synet på sønderjysk er moderne, kaldes angelbo-nedertysk med sine rester af dansk for ”et i høj Grad ”korrumperet” Sprog”.¹¹⁰ Én ting er, at det danske ”Folkelegeme lider [...] ved Amputation”; men opgiver man modersmålet, tabes en mental intimitet til skade for småbørns udvikling, og ”Der gaar noget i Stykker dybest inde”. Ét er, at et sprogs ”højere Aandskultur [...] kun taler til dette ene folks Hjerte”, hvis natur den bygger på. Men folkenaturen ændres ej heller af sprogskiftet og kan ikke mere få adækvat sprogligt udtryk. Dens kobling til sproget er så nær, at befolkningen ”*for al Fremtid [er] forkludret* dybt ind i Sjælen”. Og når det tyske mindretal fremmer et sprogskifte hos sit dansktalende flertal, fortsætter forkludringen – til skade for børnene, hvis ”dybeste Natur” Eskildsen vil værgе mod forældrene.¹¹¹ Da folkenatur er uforanderlig, kan hverken sindelags- eller sprogskifte reelt ske.¹¹² Følgen heraf – at en tysk slesviger er i mental konflikt – leder til anvisningen om et pædagogisk angreb, der naturnødvendigt må genopvække dansk sindelag. Modsat i *Skal Grænsen flyttes?* antydes dog aht. publikum en tilslutning til afstemninger.¹¹³

Grænselæren er dog klart offensiv, skelner ikke mellem Nord- og Sydslesvig¹¹⁴ og kobler biologisk organicisme med en primordialistisk historienarrativ. Et ”folk” er lig med etnografiske træk, og oprindeligheden er uforandret, så senere tildragelser kun er overflade – fremskridt og udvikling kan kun ske som ny manifestation af den konstante natur. Følgen er en dansk *eneret* til Slesvig. Skiftet foruroliger den slesvig-holstenske side, der er vant til et voluntaristisk-perenni-

105 Ibid., 110.

106 Ibid., 113.

107 Ibid., 114f, jf., 184.

108 Ibid., 139.

109 Ibid., 141f.

110 Ibid., 152.

111 Ibid., 151ff.

112 Ibid., 158f.

113 Ibid., 157, 182.

114 Ibid., 184.

alistisk paradigme med "historisk ret" som statsret plus "civilisatorisk ret", men kommer til kort over for den nye narrativs "folkegrund", der serveres fra dansk side, endda med en egen *Blut-und-Boden*-lære. Den er dog blødere, men ligner Tysklands nye ideologi så meget, at man *må* forholde sig til den.

Eskildsens midler til at bygge narrativen er dels nye discipliner med udsagn, der kan holde vand fagligt, men tit vælges tendentiøst, tilsat generalisering og overfortolkning – dels uhjemlet pseudovidenskab om "folkenatur". Men narrativen er redigeret ift. hans ideologi: Den biologiske arv og "jordbundspsykologi" er neddæmpet, "folkepsyken" gjort jordnær, og egnspræget er opgivet aht. enheden. Han og la Cour har gjort bogen bredt spiselig i Danmark, og den tilbageværende *Blut-und-Boden* kan virke på tysk side.

ESKILDSSEN SOM IRONIKER

Bogen fik også et kæmpepublikum med 28.500 eksemplarer.¹¹⁵ Den politiske situation dæmpede dansk kritik, og man støttede Eskildsen, omend "Åbenrå-fløjen" måtte afvise tænkningen. Men den tyske side blev gennem 1936 opmærksom på offensiven, der også udgik fra DDD og Ernst Christiansen. Man adviserede Berlin og sagsøgte i november Christiansen.¹¹⁶ Åbenrå-fløjens uro herved blev så 26/1 1937 imødegået af et anonymt indlæg i dens avis, *Hejmdal*,¹¹⁷ der siden blev trykt i *Grænsevagten*, antagelig godkendt af la Cour. Her blev det hævdet, at Eskildsen kun skrev "ud fra den Forudsætning, at den national-socialistiske "*Blut und Boden*"-Teori var en sand Teori", for så at vise de teoretiske følger.¹¹⁸ La Cour fastholder udlægningen i sine erindringer (1956), der vil frikende Eskildsen for at abonnere på denne "nazistiske" og "uvidenskabelig[e]" teori.¹¹⁹ Ironiker-udlægningen er altså meget tidlig og kan kaldes en narrativ – eller metanarrativ om Eskildsen selv, ikke hans bog – da den er taktisk: Man afviser skyld og undgår splittelse. I efteråret blev han interviewet af *Politikens* Georg Gretor, der godtog bogen som "*Tankeeksperiment*" og ikke "med sin bedste Vilje" kunne se grænserevisionisme i den. Eskildsen bruger ikke selv ordet tankeeksperiment, men stiller sig absolut pragmatisk an: Grænsen er "den retfærdigste [i kategorien!] Sindelagsgrænse", "den eneste mulige", og "intet ligger mig fjernere" end revisionisme.¹²⁰ Når tyskerne ifølge Gretor hævdede, "at han personlig ville give sig til at annektere hele Mellemslesvig", er det Eskildsens egen udlægning. Han stiller ikke krav, det skal Sydslesvig gøre, jf. *Skal Grænsen flyttes?:* "Det er jo ikke Danmark, der flytter Grænsen; men det er Befolkningens egen Villie, der tvinger et nølende

115 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 387.

116 Ibid., 422ff.

117 Noack: *Mindretal*, 508.

118 "Linjen i vor Politik", 35.

119 la Cour: *Lukkede*, 184, 188f.

120 Gretor: 'Blod'.

Danmark til at bøje sig¹²¹ – efter at være ført til erkendelse, hvad Danmark har ret til. Med denne kobling af natur og sindelag kalder han sig nu liberal tilhænger af selvbestemmelse¹²² – med Johnsens ord ”bluff”.¹²³ Metanarrativen og den tidvise pragmatisme, som han har brugt taktisk fra 1934,¹²⁴ udvider publikum og har ladet samtid og eftertid se ham som ironisk. Han bekræfter dog ikke *Grænsevagtens* udlægning og står i *Den sønderjyske Befolknings...* fast på Blut und Boden. Årtiers ironiker-udlægning er derfor bemærkelsesværdig.

SHEELS MODPRIMORDIALISME

Den tysksindede *Nordschleswigsche Zeitungs* redaktør, Ernst Schröder, koordinerede nu et modsvar med Otto Scheel, professor i tidlig historie i Kiel, som dog ikke ønskede Alnor til stede¹²⁵ og så sig ”ikke i stand til at rådføre mig sammen med ham. I øvrigt ville han ikke have noget at sige om E[skildsen]’s bog. De dér behandlede spørgsmål ligger jo helt uden for hans arbejdsområde”.¹²⁶ Svaret krævede en ny faglighed. Schröder foreslog en foredragsrække hvor, ”de ting, som Eskildsen fremlægger, undertrykkes til et minimum, henholdsvis atomiseres”,¹²⁷ og Scheel ville bl.a. mønstre historikeren Ludwig Andresen og etnologen Gustav F. Meyer.

Scheel angriber i *Schleswig urdänisches Land?* (1937) Eskildsens narrativ om en tidløs urtilstand afbrudt af visse forstyrrelser: ”det statiske historiebillede, som fremhæver et afsnit af udviklingen, imødegår vi med den historiske bevægelses dynamik”, en *perennial* proces.¹²⁸ *Blut-und-Boden*-tanken korrigeres, så også jorden er underlagt dynamik,¹²⁹ og tysk indvandring og kultur kan få ”hjemstavnsret” i Slesvig. Han skildrer så det danske Slesvig som en modsat, men lignende, sekundær udvikling, for så har man ikke noget at lade hinanden høre.¹³⁰ Men nu er det ikke modsvar nok ift. primordialismen først at påstå én udvikling imod et dansk Slesvig og så en anden imod et tysk; så derudover udvikler han en påstand om primordial kontinuitet fra et indfødt, ”ikke-dansk” element, som med tiden bliver tysk uden at have været dansk. Mens han afviser Eskildsens statiske narrativ, køber han udtalt præmissen.

Scheel følger den dengang nye opfattelse, at kultur ikke kun spredes ved migration, men også diffusion af kulturimpulser. Valget mellem de to modeller støtter imidlertid nøje narrativen. Diffusionsmuligheden skal forklare, hvorfor hans

121 Eskildsen: *Skal Grænsen*, 28.

122 Greto: ’Blod’.

123 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 412.

124 *Ibid.*, 390.

125 Brev, Schröder > Scheel 7/7 36; SA 1413/2.

126 Brev, Scheel > Schröder 9/7 36; SA 1413/2. [Tyske citater her og andetsteds i artiklen bringes i dansk oversættelse, red.].

127 Brev, Schröder > Scheel 27/8 36; SA 1413/2.

128 Scheel: *Schleswig*, 78f.

129 *Ibid.*, 7, 79.

130 *Ibid.*, 79.

”ikke-danske” element er svært at få øje på. Derimod afvises den, hvis den kunne tages til indtægt for et så tidligt eller homogent dansk Slesvig, at der ikke er plads til det andet.

Et hovedpunkt er stednavne. ”Stednavne er ord og må have kunnet udbrede sig ligesom disse”.¹³¹ Navnes *efterled* (herved forstås den sidste, generiske del af sammensatte navne, fx *-by*, *-sted*) kan lånes mellem sprog (fx lånes det danske *-bøl* til frisisk¹³²); det samme kan de personnavne, der kan være *forled* (herved forstås den specifikke, første del af navnet). Men det forbigås, at skønt led kan diffundere, er navne som helhed dannet på ét sprog med dettes grammatik. Desuden vil en sprogrænse oftest være en barriere. Ifølge Scheel bliver overensstemmelse og uoverensstemmelse mellem etnicitet og kulturtræk dog lige sandsynlige.

Han lader nu Tacitus’ og Plinius d. Æ.s oldtidsstammegruppe *ingvæonerne* blive grundlag for kontinuiteten. De må så placeres brugeligt: Hos Tacitus bor de ved ”Oceanet”, der ifølge Scheel jo også kunne være Østersøen. Altså må de ”uden tvivl” [*nicht zweifelhaft*] have beboet Jylland, som Tacitus ikke nævner og altså må regne til fastlandet¹³³ – et korthusræsonnement plus *argumentum e silentio*. Scheel går så til det korte guldhorn, hvis indskrift er omstridt: Er den nordisk eller vestgermansk? Han antager pr. nyt ”korthus”, at når jyder, anglere og saksere har bosat England sammen, har de nok delt sprog, og da friserne senere har rejst frit i området, vidner alt dette om et ”vestvendt rum”, som det landfaste Jylland pr. default er en naturlig del af. Her må en ”nordorientering” skyldes senere, indgribende kræfter. Det er for Scheel bekræftelse nok af indskriften som vestgermansk, så hornet selv pr. cirkelslutning kan støtte jyder og anglere som vestgermanske.¹³⁴

Da navnetyperne *-ing* og *-sted* er fællesgermanske, kan Scheel formane Eskildsen om ikke at præsentere alle typer som samtidige. De fælles er jo ældst; men sidestilles de med de yngre, kommer ”-ing-” og ”-sted-bosættere” til at ligne et mindretal, skønt de i deres tid udgjorde hele befolkningen.¹³⁵ Man bør ifølge Scheel opstille nordiske typer som *-lev* og *-by* for sig efter de ældre, så man ville kunne se, at de er færre,¹³⁶ i stedet for at vise endnu yngre og talrige typer. Eskildsens opstilling er dog cirka kronologisk (men nedtonet), med *-lev* og *-by* efter *-ing* og *-sted*.¹³⁷ Scheels ærinde er ikke kun at se navnedannelse perenniale, men at vægte migrationsmuligheden her. For skønt han regner med diffusion inden for tidsaldre, ser han stadig navnetyper som tegn på indvandring. Overgangen til nordisk ses som en nybosættelse, så det ”før-specifikt-danske” med et falsk ”brud” gøres ”ikke-dansk”: Scheel er ved den angivelige indvandring fra Sverige.

131 Ibid., 10f., 31, 33f.

132 Ibid., 77.

133 Ibid., 16f., jf. 18f.

134 Ibid., 22.

135 Ibid., 22f.

136 Ibid., 25.

137 Eskildsen: *Grænselære*, 20f.

Jordanes' ord i *Getica* om danerne som "udgåede af sveernes æt"¹³⁸ tolkes geografisk.¹³⁹ Derimod forbigås i Procopius' *De Bello*, at *heruler* på vandring nåede danneres land før havet,¹⁴⁰ da det synes at placere daner på kontinentet. Pr. selektiv læsning samles altså indicier på en tid, hvor antikke kilder i høj grad blev taget for pålydende, for at parallelisere dem med navnetypen *-lev*. Dens hyppighed er stor i Skåne og på Øerne, men falder hen over Jylland, ifølge Scheel pga. sen udbredelse her.¹⁴¹ Han kender Johannes Steenstrups nyere forskning¹⁴² i navne og jordbund (bl.a. at *-lev* følges med stort jordtilliggende¹⁴³), men forbigår, at faldet følger jordens frugtbarhed. I Slesvig afviser han pga. typens angivelige sparsomhed diffusionsmuligheden (der som "mere bevægelig" burde give større udbredelse) og tolker typen – og de midttyske *-leben*-navne af samme type¹⁴⁴ – som tegn på migration. Altså et fremmedlegeme pga. en "vikingeagtig bevægelse". Slesvig er således ikke mere dansk folkegrund [Volksboden], end Irland er norsk.¹⁴⁵

Mht. navnetypen *-torp* (da. *-trup*, *-drup*, *-rup*, men nedertysk *-dorp* og højtysk *-dorf*) kritiserer han, at Eskildsen viser danske og tyske former på hver sit kort. I Holsten hed det nemlig ifølge Scheel tidligere *-torp* (dette er forkert: germansk *-þurp*- giver faktisk nedertysk *-dorp*). At Holsten nu har *-dorf*, skyldes højtyske skrivere, som ifølge Scheel har *hindret* leddet i at blive *-trup* – som det er sket i Slesvig:¹⁴⁶ Det forbigås altså helt, at skiftet fra *-torp* til *-trup* i Slesvig og fra "*-torp*" (rettelig *-dorp*) til *-dorf* i Holsten adskilles af en sproggrænse. Hertil inddrages ("af videnskabelige så vel som propagandistiske grunde"¹⁴⁷) en del af Westfalen, som har samme overgang til *-trup* som på dansk, altså en "tilfældig" ændring, som "simpelthen er umuligt at gøre krav på som karakteristisk for et enkelt folk".¹⁴⁸ Påstanden fungerer isoleret, men ignorerer, at navnene som helhed er dannet på forskellige sprog. Desuden bruges Occams ragekniv ikke: Man må antage, at Westfalens *-trup*-navne er uafhængigt opstået, men bør ikke antage, at det gælder i Slesvig, der ligger i sammenhæng med det danske sprogområde. Scheel har nu afvist, at Slesvigs *-trup/-drup/-rup*-navne overhovedet behøver at være danske – medmindre de har et nordisk forled. Men dette afvises med muligheden for *diffusion* af de personnavne, der kan være forled og ved at finde ens forled i andre

138 Jordanes: *Getica*, 38.

139 Scheel: *Schleswig*, 29, 33. Også danske forskere har vaklet mellem "invasion" og "sammenslutning" mht. Danmarks opståen.

140 Procopius: *Gothenkrieg*, 123.

141 Scheel: *Schleswig*, 30.

142 Ibid., 61.

143 Steenstrup: *Stednavne*, 16, 28.

144 Scheel: *Schleswig*, 40.

145 Ibid., 44ff.

146 Ibid., 53; jf., 51, 56.

147 Brev, Scheel > Schröder 22/1 37; SA 1413/2.

148 Scheel: *Schleswig*, 56.

sprog.¹⁴⁹ Her bruges dog nutidens navneformer, hvilket selv ift. samtidens forskning er uvederhæftigt. Han kan nu bygge et større "korthus": Jordanes og *-lev*-navnene tolkes som dansk indvandring og historisk "brud", og fællesgermanske *-ing*- og *-sted*-navne kaldes ikke-danske. Og *-lev*-navnene er få: ergo kan de senere *-trup/-drup/-rup*-byer ikke kun være udgået fra disse, men snarere fra *-ing*- og *-sted*-byer,¹⁵⁰ hvorved de heller ikke er danske, jf. Westfalen. Slesvig har altså ifølge Scheel ikke "et lukket dansk bosættelseslandskab [*Siedlungslandschaft*]",¹⁵¹ men er som England ramt af "vikingetog"¹⁵² – ganske vist ikke omtalt i nogen kilder. Men det gælder nu også vikingers bosættelse af Orkney og Shetland... Scheel finder nu en støtte til sit ikke-danske Slesvig i Ottars oldengelske rejseskildring, hvor Hedeby "ligger mellem venderne, sakserne og *Angeln* [anglerne eller Angel], men tilhører danskerne".¹⁵³ Altså er anglerne, kontinuiteten fra ingvæonerne, sneget op i vikingetiden, idet Ottars ord om, at de hører fortiden til på egnen,¹⁵⁴ er udeladt, og den tyske tekst slører, om han taler om *anglere* eller *Angel*. Faktisk er det sidste tilfældet.¹⁵⁵

Ca. år 900 synes en svensk slægt at drive de danske konger fra Hedeby. Tyske slesvigere forklarer allerede *-by*-efterleddets prekære forekomst i Slesvig hermed.¹⁵⁶ Disse navne har normalt ikke et personnavn som forled, undtagen i Sydslesvig (Scheel: hele Slesvig), spredt på Lolland og i Sverige. Hedebykongerne skal bekræfte, at bosættelse skete ad søvejen, og at *-by*-navnene er *svenske*.¹⁵⁷ Scheel undgår helst at tale om Slesvigs sprog, men må næsten forholde sig til, at det er dansk i historisk tid, ved dog at antage kulturdiffusion fra "vikingeeliten".¹⁵⁸ Om hans indfødte får dansk sprog, forbigår han og vender tilbage til stednavne. Nordiske efterled kan være brugt i middelalderen (fx *Kirkeby*) uafhængigt af folks herkomst, så al forbindelse mellem etnicitet, sprog og navne må afskrives.¹⁵⁹ For en sikkerheds skyld anføres, at danske navneformer jo også skyldes danske skrivere – Occams ragekniv er helt bortkastet i jagten på en meget indviklet forklaring på Slesvigs danske stednavne. Endelig vides *-by*-navne i England at have fortrængt ældre navne,¹⁶⁰ hvad der for Scheel også er en mulighed i Slesvig. Trods

149 Ibid., 56f.

150 Ibid., 58.

151 Ibid., 9.

152 Ibid., 61.

153 Ibid., 68.

154 Madsen: *Ottar*, 24.

155 Jørgensen: *Alfred*, 103. Ottar har *betuh winedum & seaxum* [dativ pluralis, dvs. folkegrupper] & *angle* [dativ singularis, dvs. området] (ibid. s. 103). Også ældre danske kilder oversætter dog med "anglere".

156 Fx Alnor: *Das Land*, 17.

157 Scheel: *Schleswig*, 68. Jf. 62ff.

158 Ibid., 69.

159 Ibid., 70f., 77f.

160 Ibid., 74.

sin viden om vikingetidens stednavne fortier han dog, at forled i Danelagens *-by*-navne typisk er – personnavne;¹⁶¹ det ville nemlig trække tæppet væk under den svenske forklaring.

Konklusion:

at der findes en overflod af stednavne fra før dansk [*vordänischer*] tid i Slesvig, at danskerne [...] først sent er kommet til dette land, og at den gamle befolkningskerne [*der alte Bevölkerungsstock*] har været medvirkende ved udbygningen af landet". Videre "fra Göttrik [Godfred] til Waldemar går en ganske vist stærk snoet vej, som dog fører til Slesvig som folkeligt [*volklichem*] grænseland,¹⁶²

altså ikke-dansk kontinuitet fra oldtid til middelalder. På overfladen formanes til stadig at se historie perennialt: Som dynamisk fremadskridende udviklingsstadier. Men til Eskildsen er det ikke modsvar nok. Derfor laves også en *modprimordial* narrativ fra en vestgermansk oldtid over vikingetid til den senere tyskhed. Midlerne er faglig argumentation, men med "korthuse", falske modsætninger, selektiv kildelæsning, forældet forskning og ringe metode. Scheels pjece er dog også strategisk redigeret. I august 1936 undsiger han en politisk idé om at omdøbe Syd-slesvigs byer til nye tyske navne. Det passer ikke til den ulærde skik for sprogligt at assimilere og "bemægtige sig" fremmede navne via forfædrenes "autentiske og skabende formgivning" og sproglige præstation [*Leistung*]. Sløres fortidens stadier, nemlig germansk oprindelse, "vikingekolonisation" og nedertysk tid, vil landet ikke vidne ærefuldt om "vort landnams styrke, vor folkeånds kraft og vort tyske livs sejrige magt".¹⁶³ Scheel har altså delt synet på tysk ekspansion som berettiget, men må udelade det over for Eskildsens tidløse "folkegrunds" historiske ret.

Guðmund Schütte svarer nu med en forelæsningsrække efter at have spurgt sprogfolk: "Er der, hvad angaar Stednavne, forskel paa Sønderjylland og Nørrejylland? Er Sønderjylland et [sprogligt] Blandingsomraade? Findes der før dansk Urgrund uforeneligt med almindeligt dansk Præg? [dvs. skyldes forskellen på ældre og yngre navne et sprogskitte?]" 13 fagfolk svarer tre gange nej.¹⁶⁴ Trumfkortet er dog dr. Theodor Siebs, Breslau, der med en faglighed upåvirket af grænsepolitik svarer ligeså.¹⁶⁵ Scheel spørger nu i et harmdirrende brev Siebs, hvordan han "kunne forsvare det over for Deres nationale og politiske samvittighed" til skade for "vores kamp for folkelig egenart [*Volkstumskampf*] ved grænsen", når sagen "går langt ud over rammerne for en almindelig strid mellem lærde".¹⁶⁶ Siebs pres-

161 Kisbye: *Vikingerne*, 99.

162 Scheel: *Schleswig*, 78f. Min kursivering. Der sigtes til Valdemar III (1326-29) og "Constitutio Valdemariana".

163 Genpart af brev, Scheel > regeringspræsidenten 11/8 36; SA 1413/2.

164 *Berlingske Aftenavis* 25.10.1937.

165 *Nationaltidende* 28.10.1937.

166 Genpart af brev, Scheel > Siebs 1/11 37; SA 1413/2.

ses så bag kulissen til offentligt at tage sine ord i sig.¹⁶⁷ Et middel til at fastholde narrativen er nu at lukke munden på modstandere.

FLERE SVAR

G.F. Meyers anonyme *Aber, Herr Eskildsen* (1937) behandler etnografi og anerkender først Eskildsens *volkstümliche* vinkel. Men folkets nutidige "formende vilje" [*Gestaltungswillen*] dannes, når "et folkefællesskabs skæbneforbundethed vokser ud af anearven, ud af de forgangne århundreders gamle, omskiftelige kulturer".¹⁶⁸ Som hos Renan anslår vilje, skæbne og forfædre atter en voluntaristisk-perennialistisk narrativ. Eskildsen bliver dernæst modgået med fakta: "danske" marked er ikke kun danske, og etnografika vandrer i tid og sted, hvad hans synkrone sammenblanding ignorerer.¹⁶⁹ Meyer vil opløse hans generaliseringer ved derimod at vægte det regionale: Redskaber, madkultur, skikke osv. falder i lokale, ikke nationale områder.¹⁷⁰ "Træskogrænsen" kan han ikke komme uden om, men kan dog fremhæve et blandingsområde med begge slags sko.¹⁷¹ Men så fremmer også Meyer en primordial kontinuitet, da han lader vestkystens bålskikke falde sammen med saksernes hjemland før vandringen til England. Også overgangsriter og folketro siges at være fra før et "dansk landnam",¹⁷² f.eks. skikken *hensat brand* (at værge sig mod brand ved at "mane" den fast i en sten el.lign.), hvis geografi ifølge Meyer svarer præcis til jernalderkulturen *Over Jerstal-kredsen* og må gå lige tilbage hertil.¹⁷³ Trods al opfordring til at se perennial og geografisk foranderlighed må hjemstavnens retten altså afstives med en lignende "modprimordialisme". Dertil anser Meyer alt, hvad der er ældre end begrebet "dansk", for "ikke-dansk" og uden kontinuitet hertil. Danskheden bliver som hos Scheel fremmed og sekundær – og den tyske side anerkender gerne folkenes "blanding og ligeret".¹⁷⁴

Ludwig Andresen anslår samme strenge mht. personnavneskikke i *Vom Volkstum und Namengebung im Schleswigschen* (1937): En skiks "folkeejendommeligheder" ses ikke kun i det oprindelige, men også i det fortsatte som "levet og villet udtryk for [folkets] racemæssige [*rassisch*] og åndelig-sjælelige kræfter og indholdet af dets fælles oplevelser [*Erlebnisinhalte*]",¹⁷⁵ altså samme Renan-lignende tanker med perennial dynamik (plus nazisme). Indledningen virker dog påsat, som en narrativ ordnet udefra. En pointe er, at navneskik ikke behøver følge etnicitet. Andresen afviser således, at sen-navne kun er danske og nævner lignen-

167 Breve, Schröder > Scheel 18/11 37; 20/11 37; SA 1413/2.

168 Meyer: *Aber*, 3.

169 *Ibid.* s. 4f., 22.

170 *Ibid.*, 5f., 8f., 13, 15, 17.

171 *Ibid.*, 7.

172 *Ibid.*, 12.

173 *Ibid.*, 16. Jf. Eskildsen : *Grænselære*, 92.

174 *Ibid.*, 16.

175 Andresen: *Volkstum*, 3.

de nordtyske skikke – dog primært frisiske. Han vil sammenbinde hertugdømmerne vha. kilder til -sen-, eller rettere -sohn-navne i Holsten, men indrømmer, at de uddør i middelalderen.¹⁷⁶ Pointen opnås nemlig ved også at forbigå sprogets rolle. At skikken var sjældnen i Holsten, men massiv i Slesvig, hvor den og -datternavneskikken havde fortsat, er processer på hver side af en sprogrænse. Hertil nævnes, at tilflyttere kan få -sen-navne i Slesvig (implicit: og dog have tysk *Volkstum*),¹⁷⁷ men at det kan skyldes sprogskifte, nævnes ikke. Andresens pjece er temmelig redelig (han er bekendt af Eskildsen¹⁷⁸), men emneafgrænsningen rummer en tendens: Hans opgave er at vægte det, der samler, mens det, der skiller hertugdømmerne, f.eks. sprog, falder udenfor. Konklusionen er, at de tre ligeberettigede folks skikke ikke er primordiale, men underlagt tidens strømninger, og at meget ikke kan nationalbestemmes.¹⁷⁹

Det satirisk "folkelige", anonyme *Gespräch über die dänische "Grenzlehre"* (1937) åbner for en anderledes narrativ end de lærde modpjecer. Disse nedtoner helst sprogene, da den dansktalende fortid i syd og dansktalende tysksindede i nord er prekære ift. Eskildsens paradigme. Men her siges om dialektens danskhed: "Det har vi jo altid sagt. Vort platdansk [*Plattdänisch*] rækker til Nordkap, og vi skal blot lære godt tysk i vore tyske skoler. Så står hele verden åben for os."¹⁸⁰ Blandingsdiskursen flyttes ind i det personlige, og denne pragmatiske narrativ appellerer til den almindelige folkelige tosprogethed, som pga. tidens paradigmer ikke ses i seriøse publikationer. Uden ekspansionisme eller modprimordialisme peger skriftet i en vis forstand frem mod efterkrigstidens accept af *Zweiströmigkeit*, dvs. at befolkningen kan have elementer og strømninger af både dansk og tysk kultur i sig.

GENSVARET – AT INDLEMME MODNARRATIVEN

I 1938 kom Eskildsens svar på pjecerne, *Schleswigs Boden und Volkstum*, som virker ret mildt mod den tyske side. Pga. den politiske situation måtte der nu fares med lempe.¹⁸¹ Han og la Cour havde da også søsat "den ironisk/pragmatiske Eskildsen". Han synes nu at beskrive sindelagsprincippet loyalt:

spørgsmålet om det oprindelige [*dem Ursprünglichen*] kan ikke stå alene... [Trods dansk førsteret] kan den levende historie for længst være gået ud over denne kendsgerning [*über diese Tatsache [...] hinweggeschritten sein*], og en sådan udvikling ville skulle respekteres; [...] At pukke på gammel, slumrende blodsret er ligeså meningsløst [*leer*] som [...] at pukke på gamle, gulnede pergamenter. Og hvad nytter det, at be-

176 Ibid., 7ff.

177 Ibid., 14f.

178 Brev, Andresen > Eskildsen 27/10 36; EA 156/-2.

179 Andresen: *Volkstum*, 19.

180 Ibid., 6.

181 Johnsen: *Dannevirkemænd*, 440.

folkningen [...] er af dansk blod og folkekarakter [*Volkstum*], når den [...] ved *sindelaget* [*Gesinnung*] [...] føler sig forbundet med det tyske folk? Historie er udvikling, og resultaterne af denne udvikling må anerkendes som historisk ret.¹⁸²

Teoretisk giver blodsprincippet "den dybeste idéværdi i grænsekampen" [*den tiefsten Ideenwert im Grenzkampfe*] og er stadig målet. Praktisk nytter tvang dog ikke, når folk ikke selv vil. Men skønt Eskildsen fremstår pragmatisk, står han fast på sandheden om dansk førsteret, som indrammer hvert svar,¹⁸³ mens tyskerne anerkendes for "folkelig erobring" af Venden og Sydslesvig¹⁸⁴ – en "blodsmæssig" adfærd, der dog er den værste i hans tænkning. Han synes at godtage tanker om historisk udvikling¹⁸⁵ og roser Meyers ord om folkets voksende skæbneforbundethed¹⁸⁶ (men de skiftende kulturer må han forstå som "finkulturer"). Også Andresens navneskikke som villet udtryk for folkets erfaring tilslutter han sig, om end uden hans følgende, "mellemfolkelige" passage: "I tidens løb har den gensidige påvirkning fra folk til folk [*das Hinüber und Herüber von Volk zu Volk*] bi-draget til, [at skikke ikke altid følger *Volkstum*]."¹⁸⁷

Men han antager ikke for alvor en voluntaristisk-perennialistisk narrativ. Da han jo regner med mulighed for udvikling og fremskridt *inden for* rammerne af folkesind og jordbundethed, tager han (med mellemfolkeligheden udeladt) Meyer og Andresen til indtægt for dette. Også Scheels og Meyers angreb på Grænselærens manglende diakroni¹⁸⁸ kan han imødegå uden at opgive sin primordialisme. I indledningen siges nemlig også: "*historisk ret* hviler ikke i gulnede papirers døde paragraffer, men i slægtskædens blod og lever og virker i en aldrig stillestående udvikling"¹⁸⁹ – levende historie, men på organicistisk-primordialistisk grund. Han medgiver, at man ikke kan pukke på en blodets ret, der er uerkendt, men, med Galilei: Den er der nu alligevel.

Modsvaret mod Scheel er primært en afmontering af metoden med at gøre det "fjerdanske" til "ikke-dansk". Hvis det således gør Slesvig ikke-dansk, så er Holsten eller Thüringen også ikke-tyske. Hertil afvises et sprogligt "brud" i stednavne¹⁹⁰ samt de "svenske" forklaringer.¹⁹¹ Schütte har nu også fået tre gange nej på sine spørgsmål fra flere tyske lærde, så Scheel ifølge Eskildsen har måttet trække i land, hvad der noteres "indlemmende": "Vi er altså enige".¹⁹² Over for Meyer må

182 Eskildsen *Boden*, 7f.

183 Ibid., 11, 29, 50, 52, 63. Jf., 8f.

184 Ibid., 11.

185 Ibid., 7, 8.

186 Meyer *Aber*, 3.

187 Andresen: *Vom Volkstum*, 3.

188 Jf. Scheel: *Schleswig*, 7, 53, 70. Meyer: *Aber*, 4, 5, 12, 13, 19.

189 Eskildsen: *Boden*, 6f.

190 Ibid., 12f., 16-18.

191 Ibid., 22.

192 Ibid., 34f.

han medgive, at det "danske" markled ikke kun er dansk, men at det "tyske" dog har en nordgrænse,¹⁹³ samt at Slesvigs kvinder også brugte *Holz pantoffeln*, men det vigtige fodtøj er mændenes¹⁹⁴ osv. osv. Præmissen om, at etnografika er lig identitet, er presset, så han må videreudvikle den grænsende til ordkløveri for at bevare forskellen. Han indlemmer Meyers regionalisme og perennialisme ved at medgive, at dennes regionale vinkel nok gælder i Holsten. At Slesvig er en del af en total nordisk enhed, og når adskiller det sig, skyldes det ifølge Eskildsen ikke innovationer, men at urtilstande har overlevet pga. manglen på organisk forbindelse med en fremmed finkultur.¹⁹⁵ Mod Andresen er han mere forsonlig, men "indlemmer" ham også ved at fremhæve den nedtonede sprogforskel, som de vel er "næsten enig" om.¹⁹⁶ Eskildsen synes altså med ordene om "udvikling" at være klar over de forskellige narrativer, men annekterer ude af kontekst de voluntaristisk-perennialistiske modsvar i sin egen organicistisk-perennialistiske "udviklingstanke".

Et anonymt svar på *Schleswigs Boden und Volkstum, Die "Lehre" von der Grenze* (1938), er antagelig af Meyer og kildeunderbygger påstandene i *Aber, Herr Eskildsen*.

FLERE MODSVAR

Historikeren Kay Hansens *Staatsrecht und Volksboden in Schleswig im Spiegel dänischer Forschung und Publizistik* (1938), en afhandling om dansk grænsedebat siden 1830, er skrevet under vejledning af Scheel, som dog atter gennemgik den og rettede politisk problematiske "fejl" før udgivelsen.¹⁹⁷ Ifølge hans forord må den voluntaristiske, statsretslige historienarrativ anerkendes, da statsret jo netop støtter folkets virkelighed.¹⁹⁸ I voluntaristisk-perennialistisk tradition gennemgår Hansen så den rette forståelse af jura og akter i vigtige årstal og bebrejder den danske sides statiske historiesyn for "at lade den historiske udviklings [*Werden*] dynamik vige til fordel for en for altid fastliggende doktrinær opfattelse, som ikke er rede til at anerkende Slesvig som blandingsområde [*Grenzland*]"¹⁹⁹ Men så går han til "Blut und Boden [...] race og folkekarakter [*Volkstum*],"²⁰⁰ og citerer og paraphraserer ofte Scheel. Skønt han *har* afvist præmissen, dobbeltsikrer han med Scheels afvisning af en folkegrænse ved Danevirke ved hjælp af *Volkstum*-præget organicisme med stednavne, byggeskik og 1.000 års instinktiv *Volkstums-*

193 Ibid., 37.

194 Ibid., 41.

195 Ibid., 36. Jf., 40, 44, 48.

196 Ibid., 59. Jf., 55ff.

197 Brev, Scheel > Schröder 10/11 1938; SA 1413/2.

198 Hansen: *Staatsrecht*, III.

199 Ibid., 57ff. Jf., 60.

200 Ibid., 63, 74.

kampf.²⁰¹ Skriftet bliver altså en ujævn syntese mellem narrativerne. Dog overrasker konklusionen: Også her er både det tyske og det danske Slesvig sekundære udviklinger. Men trods Scheels indflydelse udelades de indfødte, der bliver tyske uden at have været danske: "Autokton befolkning lader sig ikke længere eftervise i Slesvig". Det er "nu en gang historiens gang. [...] Førstefødselsretten i Slesvig har Germanien".²⁰² Dette kan skyldes, at Scheel prøver en strategi uden "modprimordialisme" pga. Schüttes og kollegers kritik.

Hvor Hansen i sin pjece anbragte sig mellem flere stole, er strategien klare-re i lægen Alexander Thomsens *Blut und Rasse im Volkstumsringen der Nordmark* (1939). Denne rummer også tanken om et Slesvig, hvor dansk og tysk blod "fra tidernes morgen [er] intimt sammenføjet med hinanden", så folk ikke er forudbestemt til en vis *Volkstum*.²⁰³ Men som dobbeltsikring forkaster han så tanken om, at *Volkstum* overhovedet er arvelig, modsat race.²⁰⁴ Slesvig har dog ingen raceforskelle, og Eskildsens biologiske folk afvises helt, da Thomsen viser, hvordan hans skarpe raceparametergrænse er misbrug af statistik.²⁰⁵ Dette fysiologiske bidrag til blandings- og ligeretsdiskursen²⁰⁶ gør folkelig førsteret betydningsløs: "Vi behøver [...] ikke at strides om, hvor vidt [...] der sad flere vestgermanere eller nordgermanere i Slesvig", blot de var germanere. Men også herskerhuse og gammel statsret er uvæsentlige over for det faktum, at tyske slesvigere findes.²⁰⁷ Både en organicistisk og en voluntaristisk vinkel gøres betydningsløse, og folkelig primordialitet betyder intet ift. racens. Hele striden ses som ligegyldig. Midt i nazismen minder lavpraktiskheden hinsides narrativerne lidt om den i *Gespräch...*, når han siger: "Vi bekender os til Eddaens og sagaernes ånd, og alligevel er vi tyske".²⁰⁸ Eskildsen svarer ikke, men nedtoner det fysiologiske i *Studiekredsarbejde...*²⁰⁹ og fjerner det i *Kortfattet dansk Grænselære* (1945). Om Thomsen er grunden, kan ikke afgøres. Grænselæren fås dog i uændrede oplag, og oversættelsen *Die Schleswigsche Grenzfrage...* (1939) har emnet med. Eskildsen har dog ikke godtaget, at hans biologiske folk ikke skulle findes *psykisk* og tillægger *Den Sønderjyske Befolknings...* stor vigtighed. Da den udkommer i 1942, undsiger den specifikt Thomsen²¹⁰ for endeligt at eliminere diskursen om folkeblending og ligeret i Slesvig.

Scheel påvirker sluttelig G.F. Meyers og Friedrich Saftels *Volkskundliche Tatsachen gegen dänische "Grenzlehren"* (1939): Forinden har en Beyer fra Deut-

201 Ibid., 68.

202 Ibid., 68.

203 Thomsen: *Blut*, 6, 8.

204 Ibid., 7ff.

205 Ibid., 10f.

206 Ibid., 3, 6, 23.

207 Ibid., 23.

208 Ibid., 23.

209 Eskildsen: *Studiekredsarbejde*, 8.

210 Eskildsen: *Slægtsforbindelser*, 11.

sches Ausland-Institut anmeldt *Schleswig urdänisches Land?* negativt og er skeptisk mht. det tyske mindretals tyskhed. Da Beyer mener, "at man må tage [Eskildsen] alvorligt", vil Scheel nu undgå alt, hvad der er "vand på [Eskildsens] mølle".²¹¹ Saeftels manus om byggeskik er her et problem, da hans "grundanskuelser vil kunne tages op af [...] Eskildsen og hans fæller og blive brugt imod os".²¹² Scheel forsikrer Schröder, at han ikke ønsker "at indskrænke den videnskabelige forskningsfrihed i nogen retning", da Saeftel jo kan udgive det andetsteds. Valget fik han dog ikke. Scheel fik nemlig forlaget til at hemmeligholde en positiv lektørudtalelse om manuskriptet for Saeftel,²¹³ mens han selv skrev en ny, tilbageholdende udtalelse. Ligeledes vægtede han den politiske situation over for forlaget; "det ville hr. Saeftel også måtte have forståelse for"²¹⁴ – hvis han da var blevet informeret. Scheel og Schröder brugte nu fortielse og manipulation. Saeftels færdige artikel, "Das quergeteilte Bauernhaus in Schleswig" [Det tværdelte bondehus i Slesvig], blev en pendant til Scheels westfalske -trup-navne og Andresens holstenske -"sen"-navne: Vel ligner den enlængede slesvigske gård den "danske"; men også Sydtyskland har længehuse, en germansk skik spredt fra "den cimbri-ske halvø i forhistorisk tid",²¹⁵ altså en sydvendt primordial sammenhæng. Meyers "Zur volkskundlichen Arbeitsweise Claus Eskildsens" skoser atter denne for at forbigå, at skikke vandrer i sted og tid, fx bindingsværket, der forbinder Danmark og Tyskland. Men han *må* nævne, at "hensat brand"-skikken nu ses at følge en stenalder-kulturgænse.²¹⁶ Den perennialistiske formaning sikres stadig bedst med primordialisme.

KONKLUSION

Da et sindelagsskifte indtraf i 1945, søgte Eskildsen med en stor rejseaktivitet at realisere sin ideologi ("Da jeg drøfter dette Spørgsmaal med Angelboerne paa selve Stedet, vil de rigtignok ikke høre højtravende Tale om Komplekser"²¹⁷) indtil sin pludselige død i 1947. Etnografikaene blev for eftertiden stående som hans kampmiddel.

Men bag ved markled og træsko stødte større narrativer sammen: tysk-slesvigsk populærhistorie var præget af et perennialistisk historiesyn og et voluntaristisk folkesyn, som var egnet til fortællingen om tyskhed i et polyetnisk Slesvig, parret med et syn på tysk kultur som ekspansionsberettiget. Så faldt som en bombe Eskildsens *Blut-und-Boden*-organicistiske folkesyn og primordialistiske histo-

211 Brev, Scheel > Schröder 29/3 39; SA 1413/2.

212 Brev, Scheel > Schröder 6/4 39; SA 1413/2.

213 Brev, Scheel > Schröder 29/3 39; SA 1413/2.

214 Brev, Scheel > Schröder 6/4 39; SA 1413/2.

215 Meyer og Saeftel: *Volkskündliche*, 25, 29ff.

216 Ibid., 88.

217 Manus til "Paa Strejftog i Sydslesvig – I Angel" s. 1 (til tidsskriftet *København*). EA 156/-14.

riesyn, hvor kun oprindelighed gjaldt, og senere tildragelser var uretmæssige.²¹⁸ Narrativen var strategisk på dansk side, da den gav en eneret til Slesvig. Sydslesvig var således ikke tabt, og folkets danskhed burde genopvækkes, hvad det var biologisk disponeret for. Men biologismen måtte nedtones over for et dansk publikum og fremstod også med de voluntarisme-lignende passager uklare. Da bogen dog gav grænseuro, måtte der udvikles en ironisk/pragmatisk "metanarrativ" om den som rent tankeeksperiment, hvad der forøgede publikum. På den anden front gik den tyske side i tænkeboks. En voluntaristisk-perennialistisk narrativ var strategisk her, da man kunne vægte historien som udvikling, så også det senere kunne få "hjemstavnsret", gerne med en tanke om "folkenes blanding og ligeret". Tyske skribenter opfordrede derfor til at se historie og *Volkstum* som proces i tid og sted. Men det var ikke nok over for Eskildsens oprindelighedspræmis. Organicistisk primordialisme og "folkegrundsret" var oppe i tiden pga. nazismen, så man måtte forholde sig til bogen. Scheel nøjedes nu med en ikke-ekspansionistisk perennialisme, men opbyggede desuden en modprimordialisme med etnisk kontinuitet fra oldtiden til det tyske Slesvig, som kollegerne også antog – og var det ikke nok, blev de manipuleret af Scheel. Man vedblev også med perennialistisk kritik af Eskildsen, ofte med et voluntaristisk folkesyn. Eskildsen måtte i sit svar medgive en vis tidsdynamik, men indlemmede den i sit eget primordiale udviklingsbegreb. Så ses andre forsøg på at overvinde sammenstødet: Hansens synteseforsøg opgav til sidst modprimordialismen og nøjedes med "blanding og ligeret". Thomsen skrottede *alle* narrativer over for uspecificeret *Germanentum*. Denne ses også hos Sæftel og Meyer, men endnu parret med modprimordialisme. Typisk angreb man på modpartens præmis, mens man som dobbeltsikring afviste samme præmis (hvorfor Grænselæren måske er blevet opfattet ligesådan).

I dette sammenstød ses også et svar på, hvordan man i mellemkrigstidens Slesvig kunne underbygge sine modsatte grænsepolitikker ud fra de samme historiske og etnografiske fakta. Dels blev de indsat i de forskellige ældre, overordnede nationalhistoriske fortællinger; dels blev de gennem faglige krumspring læst tendentiøst i hver sin retning, og dels blev de parret med hver sin af tidens pseudovidenskaber. Dermed er det et eksempel på, hvilket spillerum man har for at forfølge en ideologi, samtidig med at man vil fremstå videnskabelig og faktabaseret. Lignende fremstillingskneb vil formodentlig kunne genfindes i mange fortidige og nutidige territorialkonflikter og blive genstand for historiografisk analyse.

218 Når Eskildsen er enig i Oswald Spenglers modernismekritik, men tager afstand fra hans prognose om Aftenlandets undergang (jf. Furdal: *Kampen*, 534), kan det anføres, at dennes tænkning netop er en cyklisk *perennialisme*, som Eskildsen med sin statiske tænkning mener at kunne undgå. Jf. hans foredrag imod denne, lægget "Spengler", EA 156/-10.

LITTERATUR

Upublicerede kilder

Arkivalier, Rigsarkivet, Åbenrå:

Claus Eskildsens privatarkiv (i noterne: EA):

- Korrespondance vedr. forfattervirksomhed (1911-1947) 156/-2: 1936 – 1947
- Foretagsmanuskripter (1920-1947) 156/-10: 1920 – 1930
- Foretagsmanuskripter (1920-1947) 156/-11: 1933 – 1947
- Manuskripter til bøger og artikler (1913-1947) 156/-13: 1933 – 1940
- Manuskripter til bøger og artikler (1913-1947) 156/-14: 1942 – 1947
- Notater vedr. race, "Dk Folkelære", national., folkeminder (1930-1940-1940-1947) 156/-16

Ernst Schröders privatarkiv (i noterne: SA):

- Korrespondance med professor Otto Scheel, Kiel (1922-1944) 1413/2: 1936 – 1939.

Publicerede kilder

Alnor, Karl: *Schleswig-Holsteins Erbe – Das Land unserer Väter im geschichtlichen Rückblick*.

Neumünster/Holstein: Karl Wachholtz, 1925.

Alnor, Karl: *Schleswig-Holsteins Erbe und Sendung*. Berlin: Edwin Runge, 1935.

Andresen, Ludwig: *Vom Volkstum und Namengebung im Schleswigschen*. Kiel: Heimat und Erbe, 1937.

Berlingske Aftenavis 25. oktober 1937.

Die "Lehre" von der Grenze. Kiel: Heimat und Erbe, 1938.

Eskildsen, Claus: *Dansk Grænselære*. København: C.A. Reitzel, 1936. 3. oplag, 1937.

Eskildsen, Claus: *Den sønderjyske Befolknings Slægtsforbindelser*. København: C.A. Reitzel, 1942.

Eskildsen, Claus: *Die Schleswigsche Grenzfrage in zeitgemässer Beleuchtung*. København: P. Haase & Søn, 1939.

Eskildsen, Claus: '44 års virksomhed i opdragelsens tjeneste'. *Sønderjysk årbog* årg. 1984, 121-139.

Eskildsen, Claus: 'Hjemmetyskernes Smertensvej'. *Grænsevagten*, 19 (7) 1937, 311-313.

Eskildsen, Claus og Georg Christensen: *Psykologi til Brug for Seminarier*. København: Jul. Gjellerup, 1933.

Eskildsen, Claus: *Schleswigs Boden und Volkstum*. Tønder: J.N. Jepsen, 1938.

Eskildsen, Claus: *Skal Grænsen flyttes?*. Tønder: Guldhorn, 1945.

Eskildsen, Claus: *Studiekredsarbejde paa Grundlag af "Dansk Grænselære"*. København: C.A. Reitzel, 1939.

Furdal, Kim: *Kampen om lokalhistorien*. Åbenrå: Museum Sønderjylland, ISL Lokalhistorie, 2016.

Gespräch über die dänische "Grenzlehre". Kiel: Heimat und Erbe, 1937.

Gretor, Georg: 'Blod og Jord' i Sønderjylland'. *Politiken*, 16. oktober 1937, 13-15.

Günther, Hans: *Rassenkunde des Deutschen Volkes*. München: J.F. Lehmann, 1923.

Hansen, Kay: *Staatsrecht und Volksboden in Schleswig im Spiegel dänischer Forschung und Publizistik*. Flensburg: Heimat und Erbe, 1938.

Jordanes: *Getica*. Stockholm: Atlantis, 1997.

la Cour, Vilhelm: *Lukkede Døre. Træk fra min Manddoms Aar*. København: P. Haase & Søn, 1956.

'Linjen i vor Politik'. *Grænsevagten*, 19 (2) 1937: 33-36.

Meyer, Gustav Friedrich [anonym]: *Aber, Herr Eskildsen!*. Kiel: Heimat und Erbe, 1937.

Meyer, Gustav Friedrich, og Friedrich Saefel: *Volkskundliche Tatsachen gegen dänische "Grenzlehren"*. Flensburg: Heimat und Erbe, 1939.

Meyersahm, Hans: *Der Kampf um die Nordmark*. München & Berlin: K. Oldenbourg, 1928
Nationaltidende, 28. oktober 1937.

Procopius: *Gothenkrieg*. Leipzig: Franz Duncker, 1885.

Reiniger, Max, og Hermann Nickol: *Anhang zum neuen geschichtlichen Lesebuch. C. Schleswig-Holsteinische Ausgabe*. Langensalza: von Julius Beltz, 1921.

Renan, Ernest: *Vad är en nation?*. Helsingfors: G.W. Edlund, 1882.

Rerup, Lorenz: *Grænsen. Fra grænsekamp til sameksistens*. Albertslund: Det danske Forlag, 1969.

- Scheel, Otto [anonym]: *Schleswig urdänisches Land?*. Kiel: Heimat und Erbe, 1937.
- Steenstrup, Johannes: *De danske Stednavne*. København: G.E.C. Gad, 1918.
- Tacitus, Publius Cornelius: *Germaniens historie, geografi og befolkning*, bind 1. Århus: Wormianum, 1974.
- Thomsen, Alexander: *Blut und Rasse im Volkstumsringen der Nordmark*. Flensburg: Heimat und Erbe, 1939.

Litteratur

- Adriansen, Inge: *Fædrelandet, folkeminderne og modersmålet*. Sønderborg: Museumsrådet for Sønderjyllands Amt, 1990.
- Andersen, Richard: *Danmark i 30'erne*. København: Gyldendal, 1968.
- Fink, Troels: *Sønderjylland siden genforeningen i 1920*. København: J. H. Schultz, 1955.
- Johnsen, Axel: 'Blod, jord og race i Slesvig'. I: Inge Adriansen, Axel Johnsen og Birgitte Thomsen (red.): *19 myter i Sønderjyllands historie*. Åbenrå: Historisk Samfund for Sønderjylland, 2002, 218-228.
- Johnsen, Axel: *Dannevirkemænd og Ejderfolk*. Flensburg: Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 2005 ("appendiks" er det selvstændigt paginerede appendiks, tilgængeligt fra [http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Om SDU/Fakulteterne/Humaniora/Phd/afhandlinger/2005/Afhandlinger%2058_johnsen%20pdf.pdf](http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Om%20SDU/Fakulteterne/Humaniora/Phd/afhandlinger/2005/Afhandlinger%2058_johnsen%20pdf.pdf)).
- Jørgensen, Ove: *Alfred den Store. Danmarks Geografi*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1985.
- Kisbye, Torben: *Vikingerne i England*. København: Akademisk Forlag, 1988.
- Leerssen, Joep: *National thought in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
- Madsen, Jan Skamby (red.): *Ottar og Wulfstan*. Roskilde: Vikingeskibshallen i Roskilde, 1983.
- Madsen, Knud: *Seminarie lærer Claus Eskildsen 1881-1947*. Tønder: Neffen, 1988.
- Noack, Johan Peter: *Det danske mindretal i Sydslesvig 1920-1945*. Åbenrå: Institut for grænseregningsforskning, 1989.
- Smith, Anthony D.: *Nationalism. Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity, 2002.

TROELS PETER ROLAND

CAND.MAG. (HISTORIE), BA (SPROGVIDENSKAB)

E-MAIL: TROELS_PETER_ROLAND@HOTMAIL.COM

ABSTRACT (UK)

Claus Eskildsen's Danish Border Lesson and the Great Narratives

Troels Peter Roland

E-mail: troels_peter_roland@hotmail.com.

On the basis of Anthony Smith's identification of pre-modernistic contrasts in nationalism, the Danish-German struggle of historical narratives about Schleswig in Claus Eskildsen's *Dansk Grænselære* (1936) and the German responses to it is explored. The earlier German popular history of Schleswig-Holstein follows a voluntaristic-perennialistic narrative akin to the "French" tradition of nationalism, although "German" nationalism is characterised by an organicistic-primordialistic tradition which is subject to biologicistic trends in the 1930s. In Schleswig, however, this narrative was put forward from the Danish side by Eskildsen's book promoting a biological Blood and Soil view of all Schleswigers as Danish. As Blood and Soil was the official German ideology, his opponents had to match his terms by surrendering the older view of German culture as entitled to expansion and holding on to a non-expansive perennialism but simultaneously constructing a

"counterprimordialistic" narrative of continuity from antiquity for the German population element. Eskildsen, however, annexed the perennialism into his own primordialistic concept of progress and debunked the counterprimordialism. The German side then attempted a synthesis between the narratives but eventually solved the problem by writing off all narratives as irrelevant in the face of undefined "Germanicness". Both sides were using a mixture of science, pseudo-science and flawed reasoning and professor Otto Scheel manipulated the German debaters. In order to be palatable to a Danish audience, Eskildsen's thinking was also edited, downplaying the Blood and Soil ideology. Additionally, a narrative about his book as an ironic thought experiment was constructed, gaining a long afterlife among Danish Schleswigers.